فصلنامه علمی ـ پژوهشی مهدویت
سال هفدهم/شماره هفتادم/ زمستان ۱۴۰۲
مشرق موعود
ISSN:2423-7663

شبکه‌سازی جهانی در پرتو موعودباوری در فرآیند هندسه نظم نوین جهانی*

محمود ملکی راد[۱]

چکیده

موعودباوری، از ارزش‌ها و ویژگی‌های مشترک در میان پیروان ادیان حکایت دارد و دارای ظرفیت‌هایی است که می‌توان با تکیه بر آنها شبکه گسترده‌ای را در سطح جهان و در میان ملل مختلف، ایجاد نمود. ارزش‌های مشترکی که موعودگرایی و باور به منجی موعود، آنها را در پی دارد؛ در شبکه‌سازی جهانی و به تبع آن در هندسه نظم جدید جهانی نقش دارند. در این پژوهش با رویکرد کیفی و روش توصیفی ـ تحلیلی به نقش موعودگرایی و منجی‌باوری در پیوند دادن مردم دنیا با همدیگر و در شبکه‌سازی جهانی، با تأکید بر جایگاه آن در هندسه نظم جدید جهانی، مورد بررسی قرار داده شده؛ و به این سوال اصلی که: چگونه می‌توان با تکیه بر موعودباوری به شبکه‌سازی جهانی در هندسه نظم جدید جهانی کمک نمود؟ پاسخ داده است. مفروض این است که تکیه بر ویژگی‌ها و ارزش‌های مشترک می‌تواند زبان مشترکی را در میان همه باورمندان به منجی موعود ایجاد نماید و از این طریق روابط اجتماعی تقویت می‌شود و همبستگی اجتماعی به‌وجود می‌آید؛ و به‌تبع آن شبکه‌ای از روابط بین جوامع مختلف که در هندسه نظم جدید جهانی دارای تأثیر است ایجاد خواهد شد. تبیین ویژگی‌هایی چون: تصویر روشن از آینده جهان، نجات‌خواهی، عدالت‌طلبی و ظلم‌ستیزی، که از موعودگرایی برگرفته می‌شوند و در ایجاد هم‌افزایی و در نهایت شبکه‌سازی جهانی با تأکید بر نظم نوین جهانی نقش دارند؛ از یافته‌ها و نوآوری‌های این مقاله است.

واژگان کلیدی

موعودباوری، منجی‌گرایی، شبکه‌سازی، جهانی، نظم جدید جهانی.

مقدمه

موعودباوری در فرهنگ ادیان از اهمیت و جایگاه ممتازی برخوردار است و ظرفیت‌ها، کارکردها و آثار متعددی دارد؛ و در حوزه‌های فردی و اجتماعی دارای آثار و پیامدهای بسیاری است. بیشترین آثار و کارکردهای این آموزه، با بحث«انتظار ظهور منجی موعود» گره خورده که هر یک از ادیان بنابر جهان‌بینی و فرهنگ خاص خودشان بر آن تأکید دارند. باور به این آموزه

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۷/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۳

۱. عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی قم، ایران(m.malekirad@isca.ac.ir).

موجب می‌شود جامعه خود را در حوزه‌های مختلف اعتقادی و فکری، اخلاقی و تربیتی، فرهنگی و اجتماعی و سیاسی آماده پذیرش ظهور منجی موعود نماید. از این‌رو این باور موجب می‌شود تا آرمان‌گرایی و روح امید در افراد زنده شود و جامعه را در این زمینه به کوشش و تلاش وا می‌دارد. در تبیین کارکردی آموزه منجی موعود، پیامدها و آثار و خدمات و اغراض این آموزه را می‌توان مورد تحلیل و تبیین قرار داد. شناخت و تبیین کارکردهای این آموزه می‌تواند آثار و پیامدهای مفیدی برای جامعه جهانی و نظم نوین جهانی داشته باشد. و در ایجاد شبکه‌سازی برای تحکیم روابط میان پیروان ادیان به‌خصوص ادیان ابراهیمی نقش مهمی دارد و موجب تحکیم روابط اجتماعی و به تبع آن همبستگی میان پیروان ادیان می‌شود. واضح است که این امر در هندسه نظم نوین جهانی می‌تواند تأثیرگذار باشد. بنابراین ضروری است نقش باور به منجی موعود در ایجاد شبکه منسجم جهانی با تأکید بر نظم جدید جهانی مورد بررسی قرار داده شود و در این خصوص از ارزش‌های مشترکی که برگرفته از باور به منجی موعود است‌که در ایجاد و تقویت و تحکیم روابط اجتماعی که می‌تواند در هندسه نظم جدید تأثیرگذار باشد بحث و گفتگو شود. لازم به یادآوری است‌که از نظر پیشینه‌شناسی مقالاتی در خصوص موعودباوری در ادیانی چون یهودیت و مسیحیت نگاشته شده است. مانند مقاله«کارکردهای موعودباوری در آئین یهود» نوشته آقایان روح‌الله شاکری و محسن شریعتی، که در مجله انتظار موعود شماره ۲۹ سال ۱۳۹۳ به چاپ رسده است. همچنین مقاله«اعتقاد به منجی در مسیحیت» نوشته سرکار خانم سمیه اخلاقی که در مجله موعودپژوهی سال ۱۳۹۹ شماره ۳ به چاپ رسیده است. در این دسته از مقالات ابعاد مختلف باور به منجی موعود از نگاه دین خاصی مورد بررسی قرار داده شده است. در مقاله‌ای با عنوان«تحلیل موعودباور و نقش آن در تولید همگرایی در ادیان ابراهیمی» نوشته آقایان مهراب صادق‌نیا و محمدمهدی لطفی که در مجله انتظار موعود شماره ۶۲ سال ۱۳۹۷ به‌چاپ رسیده است به برخی از ابعادی که می‌تواند در شبکه‌سازی جهانی نقش داشته باشد؛ اشاره شده است. از این جهت باید اعتراف نمود که با نگاه به نقش باور به منجی موعود در شبکه‌سازی جهانی با تأکید بر نقش آن در هندسه نظم جدید جهانی کار پژوهشی به سامان نرسیده است.

مفهوم‌شناسی

موعودباوری

موعود در لغت اسم مفعول وعده داده شده، وعده کرده شده آمده است. و به معنی حادثه یا

چیزی که در آینده می‌آید(ابن منظور،۱۴۱۴ق: ج۳، ۳۱۴). و در اصطلاح به معنی آمدن فردی است‌که ادیان مختلف بدان وعده داده‌اند که با آمدن او عدالت در سراسر گیتی برقرار خواهد شد:

> روز موعود یعنی روزی که ستم به هر اندازه که فزونی یابد و در جهان ریشه بدواند و بر مقدرات حکومت کند، بایستی نابود شود و هرگز جاودانه نخواهد بود. این تفکر که ظلم در اوج خود بایستی شکست بخورد و این شکست حتمی است؛ به ستمدیدگان و امت‌های رنجیده، امید می‌بخشد که محاسبات را تغییر دهند و کاخ ظلم را فرو ریخته و بر خرابه‌های آن شالوده عدالت را پی‌ریزی کنند(صدر، ۱۴۱۷ق: ۴۴).

باور به منجی موعود در میان پیروان ادیان الهی، هویت جهانی و فرا ملی را در عرصه جهانی به‌وجود می‌آورد. اجتماع همه پیروان ادیان الهی حول محور منجی موعود با هر تفسیری که از آن اراده شود، تعلق خاطر و باور مشترک را نسبت به آن به دنبال خواهد داشت. این باور مشترک می‌تواند هویت جهانی و فرا ملی را شکل دهد. زیرا منجی‌باوری یکی از نقاط مشترک ادیان به‌حساب می‌آید. همه ادیان چه ادیان توحیدی به ظهور منجی بزرگ در پایان تاریخ اعتقاد دارند. در ادیان توحیدی بعد از اعتقاد به توحید و نبوت و معاد، منجی‌گرایی نقطه اشتراک آنها است.

در واقع باور به منجی موعود موجب می‌شود علیرغم دیدگاه‌های مختلف و نگرش‌های متفاوتی که در میان مردم وجود دارد مردم را گرد خود جمع آورد و هدف مشترکی را برای‌شان تعریف نماید. این باور موجب می‌شود تا پایه‌های وفاق و انسجام اجتماعی در جوامع مختلف با همدیگر تقویت گردد.

شبکه‌سازی جهانی

«شبکه» در لغت دارای معانی مختلفی است. مانند: صیاد(فیومی، ۱۴۱۴ق: ج۱، ۳۰۳). و چاه‌های زیادی که در نزدیک همدیگر قرار داشته باشند(همان). و تداخل چیزی در چیز دیگر، مانند قرار دادن انگشتان دست در همدیگر(طریحی، ۱۳۷۵ش: ج۵، ۲۷۳) و قرابت و خویشاوندی(دهخدا، ۱۳۷۳ش: ج۹، ۱۲۴۶۱) از این‌رو وقتی گفته شود بین دو نفر «شبکه» وجود دارد؛ یعنی بین‌شان قرابت و خویشاوندی است(ابن منظور، ۱۴۱۴ق: ج۱۰، ۴۴۸).

شبکه‌سازی(Networking) فعالیتی است که افراد برای ایجاد روابط مختلف در حوزه‌های مورد نظرشان اطلاعات و داده‌های خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارند و به نقاط مشترک مورد وفاق تکیه می‌کنند. این امر موجب می‌شود تا افراد بیشتری با آن همراه شوند و برای

رسیدن به اهداف مشترک تلاش نمایند.

این اصطلاح برای اولین بار در حوزه تجارت مطرح گردید که براساس آن بازرگانان و تجار برای پیشبرد اهداف و منافع تجاری خودشان شبکه‌های تجاری را به‌وجود آوردند تا بتوانند فروشنگان و مشتریان جدیدی را وارد چرخه تجارت کنند. بعدها این اصطلاح در حوزه‌های دیگر نیز سریان پیدا کرد و هدف از آن شناسایی ظرفیت‌های مشترکی است که می‌تواند به تحکیم روابط طولانی مدت کمک نماید. منظور از شبکه‌سازی جهانی در ارتباط با باور به منجی موعود این است‌که به باور مشترک همه ادیان در منجی موعود تکیه شود و با تکیه بر اشتراکات همه ادیان در این باور از آن به عنوان راهبردی برای جمع کردن پیروان ادیان استفاده شود و فراتر از مرزهای جغرافیایی با تکیه بر زبان مشترک همه پیروان ادیان در جهان، شبکه جهانی از آنان شکل بگیرد. در واقع شبکه‌سازی مبتنی بر موعودباوری، طراحی و ایجاد منظومه جامع دارای همگرایی و همسویی در اهداف و روش‌هاست.

مهم‌ترین آثار شبکه‌سازی جهانی پیرامون باور به منجی موعود را می‌توان به قرار ذیل برشمرد: الف) تبادل اطلاعات و ایده‌های پیروان ادیان به همدیگر در حوزه مطالعات موعودباوری؛ ب) ایجاد فرصت‌های جدید برای همگرایی و انسجام اجتماعی؛ ج) تحکیم روابط اجتماعی طولانی مدت؛ د) همزیستی مسالمت‌آمیز پیروان ادیان با همدیگر حول محور باور به منجی موعود.

اما این‌که با چه ابزاری می‌توان این شبکه‌سازی جهانی پیرامون موعودباوری را انجام داد؟ در این مقاله به مهم‌ترین ویژگی‌ها و ارزش‌های مشترکی که در ادیان مختلف برای منجی موعود، بیان شده است‌که می‌تواند در شبکه‌سازی جهانی نقش داشته باشد؛ اشاره خواهد شد.

نظم جدید جهانی

«نظم جدید جهانی» به دوران بعد از جنگ جهانی دوم اطلاق می‌شود که براساس آن قدرت‌های بزرگ جهانی برای سلطه بیشتر جهان سعی کردند ارزش‌ها و ایدئولوژی خودشان را بر همه جهان حاکم کنند و از این‌رو پروژه جهانی شدن را در پیش گرفتند که به معنی ایجاد جهانی متحد همراه جهانی شدن«Globalization» به‌معنای به هم نزدیک شدن جوامع مختلف در فرهنگ و آداب و رسوم نظامات سیاسی و اقتصادی و... است.

مفهوم«نظم نوین جهانی» بر حسب دیدگاه‌های افراد، دارای تعاریف متفاوتی است، راه‌های برقراری چنین نظمی نیز نزد آنها گوناگون است. «به نظر می‌رسد که از نظر

امریکایی‌ها، این نظم به سه طریق می‌تواند برقرار گردد: مذاکرات صلح، خلع سلاح و مسائل مربوط به حقوق بشر(کاظمی، ۱۳۸۱ش: ۲۱۶) و با تسلط نظام غرب در جهان جهانی شدن به معنی حاکمیت ارزش‌های تفکر لیبرالیسم در جهان تلاش است‌که برای برای همگانی کردن آن تلاش زیادی صورت گرفته و نظریه‌پردازان غربی نظریه پایان تاریخ را با حاکمیت لیبرالیسم اعلان نمودند که براساس آن لیبرالیسم تنها راه پیش‌روی همه بشریت خواهد بود. اما با وجود قدرت‌های نوظهور در شرق و پدیده انقلاب اسلامی و حوادث جدید، این معادله را برهم زد به‌طوری که بنیان‌های نظری و ایدئولوژی لیبرالیسم را با چالش جدی مواجه نموده و به حاشیه رانده می‌شود. از این‌رو اندیشمندان و بازی‌گران مؤثر جهانی بر این باورند که جهان در آستانه نظم جدیدی است‌که سازوکارهای خاص خودش را دارد. مقام معظم رهبری(مدظله العالی) با تأکید بر این نکته در این‌باره می‌فرمایند:

> امروز جهان در آستانهٔ یک نظم جدید است؛ یک نظم بین‌المللی جدید در پیش است برای دنیا(بیانات در دیدار با دانشجویان، ۱۴۰۱/۲/۶).

همچنین فرمودند:

> علائم زیادی وجود دارد که نظم کنونی جهان دارد تغییر پیدا می‌کند؛ و نظم جدیدی بر جهان حاکم خواهد شد... یک خطوط اساسی‌ای هست که مطمئنا این خطوط اساسی در این نظم جدید هست. خط اساسی اول عبارت است از انزوای آمریکا؛ آمریکا در نظم جدید جهانی منزوی خواهد بود... خط اساسی دوم؛ انتقال قدرت سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و حتی علمی، از غرب به آسیا است. آسیا مرکز دانش، مرکز اقتصاد، مرکز قدرت سیاسی، مرکز قدرت نظامی؛ می‌شود... خط اساسی سوم: فکر مقاومت و جبههٔ مقاومت در مقابل زورگویی گسترش خواهد یافت، که مبتکرش جمهوری اسلامی است(بیانات در دیدار با دانش‌آموزان، ۱۴۰۱/۸/۱۱).

در تفکر اسلامی با تشکیل حکومت جهانی توسط امام مهدی علیه‌السلام، تحول بنیادینی در جهان به وجود می آید که در اندیشه اسلامی از آن به حکومت جهانی امام مهدی علیه‌السلام یاد می‌شود. در جامعه موعود جهانی اسلامی، امامت و حاکمیت از آن امام معصوم علیهم‌السلام است؛ حکومت و وراثت در زمین از آن صالحان خواهد بود(نور: ۵۵).[1] و عدالت راستین و گسترده در زمان حکومت جهانی مهدوی تحقق خواهد یافت و در بستر آن دین الهی نیز جهانی خواهد شد.

۱. ﴿وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الأرض کما استخلف الذین من قبلهم...﴾.

حال باید دید چه ویژگی‌های مشترکی در ادیان درباره منجی موعود آمده است‌که می‌تواند در همگرایی جامعه جهانی به هدف شبکه‌سازی جهانی برای ایجاد نظم جدید مؤثر باشد؟ مهم‌ترین ویژگی‌هایی که در میان ادیان برای منجی موعود بیان شده، عبارتند از:

تصویر روشن از آینده جهان

آینده‌نگری و تصویرپردازی از آینده ریشه در ذات و نهاد آدمی دارد؛ از این‌رو هر یک از ادیان تلاش نموده‌اند تا براساس آموزه‌های خود از آینده تصویر روشن ارائه نمایند. در ادیان گوناگون این ویژگی در قالب اعتقاد به منجی موعود مطرح شده است. بر پایه این باور در آینده با ظهور منجی موعود سعادت و خوشبختی برای بشریت فراهم خواهد آمد. از این‌رو می‌توان گفت باور به منجی موعود علاوه بر آن‌که در زندگی فعلی باورمندان دارای کاربرد است و کارکردهایی دارد؛ در عین حال باوری است معطوف به آینده و ترسیمی روشن از آینده را به بشریت ارائه نموده است.

در حقیقت«تبلور یک الهام فطری است‌که مردم از دریچه آن، روز موعود را می‌بینند، روزی که رسالت‌های آسمانی با همه اهدافش در زمین تحقق می‌یابد»(صدر،۱۴۱۷ق: ۵۴).

بر پایه این باور«زندگی بشر در آینده به عالی‌ترین و کامل‌ترین زندگی‌ها منتهی می‌شود»(مطهری،۱۳۸۸ش: ج۱۵، ۱۷۸). ادیان مختلف بر پایه این خواست که ریشه در ذات و سرشت انسان دارد؛ باور به منجی موعود را مطرح کرده‌اند که براساس آن در آینده با ظهور منجی موعود سعادت و خوشبختی برای انسانیت فراهم خواهد آمد.

تفسیر مثبت از آینده جهان در آثار و منابع دین یهود مورد تأکید قرار داده شده است. پیروان این دین مانند پیروان ادیان دیگر به آینده بسیار خوش‌بینند و در انتظار نجات دهند به‌سر می‌برند. در کتاب اشعیا به برخی از مصادیقی اشاره شده که در آینده اتفاق خواهد افتاد.

در کتاب اشعیا آمده است:

> روزی خواهد آمد که سختی‌های گذشته به کلی فراموش شده و از بین خواهد رفت زیرا من زمین جدیدی می‌سازم و هرچه در گذشته بود کاملاً فراموش شده دیگر به یاد اورده نخواهد شد. ای قوم من از این آفرینش جدید تا ابد مسرور باشید زیرا اورشلیم را نیز از نو می‌آفرینم تا شهر شادی و سرور شما باشد. در آن‌جا دیگر صدای گریه و زاری شنیده نخواهد شد، نوزادان دیگر در سن کم نخواهند مرد... دیگر زحمت‌های مردم بر باد نخواهد رفت به مردم برکت خواهم داد. پیش از آن‌که مرا بخوانند به آنان جواب خواهد داد. پیش از آن‌که دعای‌شان را تمام کنند آن‌را اجابت خواهم

کرد(اشعیا، ۱۳۸۰: باب ۶۵، ۱۳۰۲).

ترسیم روشن از آینده در مسیحیت نیز مورد توجه قرار داده شده و عیسی مسیح علیه‌السلام کسی است‌که در آینده جهان را از نابه سامانی‌های موجود نجات می‌دهد و با نام خداوند خواند آمد(لوقا،۱۳۸۰: باب ۱۳، بند ۳۵، ۱۵۸).

در مکاشفه یوحنا در خصوص آینده جهان است:

> خدا هر اشکی را از چشمان مردم پاک می‌کند و بعد از آن دیگر مرگی رخ نمی‌دهد و ماتمی برپا نخواهد شد. هر که تشنه باشد از آب حیات خواهد نوشید(مکاشفه یوحنا،۱۳۸۰: باب ۲۱، بند۴، ۵۲۹).

در آثار و منابع ادیان دیگر مانند زرتشت نیز به این مسئله توجه شده است. بر پایه باور این دین در آینده با ظهور منجی موعود که از آن به سوشیانت یاد می‌شود؛ تصویری روشن از آینده ارائه شده است. براساس آن جهان آینده جهانی است که«دروغ در آن جایی نخواهد داشت و راستی و حق برای همیشه پیروز می‌شوند و نیروهای اهریمنی نابود می‌گردند. پس سوشیانت مدیر و مدبر این جهان خواهد بود و به همه مردم از هر نژاد و تیره‌ای لطف و رحمت خواهد داشت»(یشت‌ها، ۱۳۷۷: ج۲، باب ۹۴). سوشیانت«به کمک یاران پاک و صدیقی که دارد جهان دلخواه را می‌سازد؛ جهانی که سراسر روشنی و فروغ و پاکی و پاکدینی و تقواست»(راشد محصل، ۱۳۸۱ش: ۸۲).

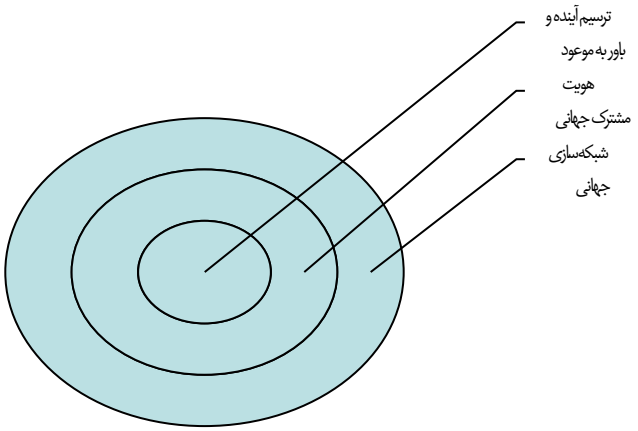
برخلاف دیدگاه‌های رایج آینده‌پژوهی که براساس سناریوهای مختلف آینده‌های محتمل را پیش‌بینی می‌کنند؛ در آموزه‌های اسلامی از آینده تصویر روشن و قطعی پیش‌بینی شده است. در آیات قرآن کریم وعده قطعی به خلافت مؤمنان و صالحان در زمین داده شده است.[1] علاوه بر آن در روایات اسلامی به عدالت‌گستری فراگیر برای آینده خبر و وعده قطعی داده شده است.[2] علاوه بر آن در روایات اشاره شده که با ظهور امام مهدی علیه‌السلام زمینه‌های رشد و تعالی

۱ . اشاره به آیه ۵۵ سوره نور﴿وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الأرض...﴾ و آیه ۱۰۵ سوره انبیاء ﴿و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر أن الأرض یرثها عبادی الصالحون﴾ دارد.

۲ . در روایات بسیاری که اهل تسنن و شیعه از قول رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل نموده‌اند آن‌حضرت فرموده‌اند: توسط حضرت مهدی علیه‌السلام زمین پر از عدل و داد خواهد شد. ابو سعید خدری از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل می‌کند که آن‌حضرت فرمودند: «لا تقوم الساعه حتی تملأ الارض ظلما و جورا و عدوانا، ثم یخرج من اهل‌بیتی من یملأها قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و عدوانا»(حاکم نیشابوری، ۱۴۲۰ق: ج۴، ۵۵۷). در روایت دیگری عبدالله بن مسعود از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل می‌کند: «لو لم یبق من الدنیا إلا یوم لطول الله ذلك الیوم حتی یبعث فیه رجل من أهل‌بیتی یواطیء اسمه اسمی واسم أبیه اسم أبی یملأ الأرض قسطا و عدلاً کما ملئت ظلما و جورا ».

عقلانی و فکری و علمی برای بشر فراهم می‌آید و در نتیجه بشریت به سطح قابل قبولی از فرهیختگی و کمال می‌رسد. در روایات مرتبط با عصر ظهور به این نکته اشاره شده و کمال عقلانی و فرهیختگی بشریت یکی از ویژگی‌های آن عصر دانسته شده است(ابن بابویه، ۱۳۵۹ق: ج۲، ۶۷۵).

بنابراین امید به آینده درخشان و تصویر روشن از آینده جهان یکی از ویژگی‌های مهمی است‌که ادیان الهی و غیر الهی بر آن تأکید دارند. ترسیم چنین آینده قطعی مبتنی بر باور آموزه منجی موعود است. وجود این باور، گفتمان مشترک بین پیروان ادیان و مذاهب را شکل می‌دهد و براساس آن اجتماع همه پیروان ادیان الهی بر محور باور به منجی موعود با هر تفسیری که از آن اراده شود، تعلق خاطر و باور مشترک را نسبت به آن به‌دنبال خواهد داشت. و می‌توان با تمسک به این ویژگی مشترک؛ هویت مشترکی را در میان پیروان ادیان ایجاد نمود و با تأکید بر آن می‌توان ارزش مشترکی را در میان پیروان ادیان به‌وجود آورد. طبعا با وجود چنین نقطه مشترک پیروان ادیان می‌توانند اطلاعات و داده‌های خود در خصوص تصویر روشن از آینده را با دیگران به اشتراک بگذارند و به این نقطه مشترک مورد وفاق تکیه کنند. از این جهت می‌توان در شبکه‌سازی جهانی از آن کمک گرفت و با اشاره به نقش آن در انسجام و همبستگی جهانی، می‌توان بر پایه آن؛ نظم جدید جهانی را سامان داد. بنابراین ترسیم روشن از آینده که از موعودگرایی نشأت می‌گیرد به عنوان هسته مرکزی در ایجاد هویت مشترک جهانی نقش دارد. برآیند آن شبکه‌سازی جهانی خواهد بود. نمودار ذیل بیانگر آن است.

نجات‌خواهی

انتظار منجی و چشم‌داشت آمدن مصلح و نجات‌دهنده، ریشه در نهاد انسان دارد و امری فطری و طبیعی است که با ذات و وجود آدمی سرشته و عجین شده است؛ و با آفرینش هر انسانی همراه است؛ و زمان و مکان و دین و فرهنگ خاصی را نمی‌شناسد و به هیچ قوم و ملت و مکتبی اختصاص ندارد و زوال‌ناپذیر است. بر طبق این خواست همه افراد طبق میل فطری و ذاتی خود مایلند روزی فرا رسد که جهان بشریت در پرتو ظهور منجی از نابه‌سامانی‌ها نجات یابد و عدالت و صلح سراسر دنیا را فرا گیرد.

در راستای تصویری که ادیان از آینده بشریت دارند؛ نجات‌خواهی را می‌توان یکی دیگر از ویژگی‌های مشترکی دانست که بر باور به منجی موعود مترتب است. در ادیان گوناگون بر این ویژگی تصریح شده و بخش قابل ملاحظه‌ای از متون مقدس که در باره منجی موعود آمده، ویژگی‌ها و چگونگی نجات بشریت در عصر ظهور را بیان کرده‌اند.

در کتاب زبور آمده است:

> صالحان را خداوند تأیید می‌کند... شریران منقطع می‌شوند و منتظران وارث زمین خواهند شد(عهد عتیق، مزمار ۹۶).

در قرآن کریم نیز از قول زبور به این نکته اشاره شده که بندگان صالح وارث زمین خواهند شد(انبیاء: ۱۰۵).[۱]

بر مبنای این باور، نجات‌دهنده پایانی، بر طبق اعتقاد یهودیان، مسیح(ماشیح) است‌که جهان درخشان و باشکوه آینده را می‌سازد و بشریت را از سختی‌ها نجات می‌دهد.

در کتاب اشعیا آمده است:

> در آن روز آن پادشاه نوظهور خاندان داود پرچم نجاتی برای تمام قوم‌ها خواهد بود و مردم به‌سوی او خواهند آمد و سرزمین او از شکوه و جلا پر خواهد شد(اشعیا،۱۳۸۰: باب۱۱، بند۱۰، ۱۲۲۰).

از دیدگاه یهودیان عصر ظهور که عصر نجات بشریت از ظلم و جور است؛ زمین همه نعمت‌هایش را بیرون می‌دهد. در آن عصر آسایش و امنیت همگانی تأمین می‌شود؛ و جنگ و خونریزی از جهان رخت بر خواهد بست.

در کتاب اشعیا آمده: «خداوند جنگ‌های بین اقوام را تمام می‌کند و اقوام دیگر در فکر

۱. ﴿و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر أن الأرض یرثها عبادی الصالحون﴾.

جنگ با یکدیگر نخواهند بود»(همان: باب۲، بند ۴، ۱۲۰۵). و «خداوند شما را از سختی‌ها و مشکلات عبور خواهد داد»(همان: باب۳۰، بند۲۰، ۱۲۴۷).

به اعتقاد مسیحیان، مسیح آخرین نجات‌بخش است. در انجیل یوحنا آمده است: «او «مسیح» در حقیقت مسیح و نجات‌دهنده عالم است»(یوحنا،۱۳۸۰: باب۴، ۴۳، ۱۹۶).

از دیگاه زرتشی‌ها«سوشیانت» که منجی موعود است؛ به معنای سود رسان است‌که برای سود رساندن به مردم و نجات‌شان خواهد آمد. از منظر آنان جهانی که با ظهور سوشیانت ساخته می‌شود همه چیز بر مبنای دین است و نیروهای اهریمنی کارکردشان را از دست خواهند داد. و از حیله ونیرنگ دیگر خبری نخواهد بود و راستی و صداقت حاکم خواهد شد(راشد محصل، ۱۳۸۱ش: ۶۹).

بر پایه معتقدات اسلامی حضرت مهدی علیه‌السلام نجات‌دهنده اصلی جهان از ظلم و بیداد و جور است. این اعتقاد ریشه در اعماق تاریخ اسلام دارد که توسط رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله و ائمه معصومین علیهم‌السلام مورد تأکید قرار گرفته است. مؤید این سخن روایات بسیاری است که همه مذاهب و فرق اسلامی به‌خصوص اهل‌تسنن و شیعه از پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله در ارتباط با این عقیده، نقل کرده‌اند. روایاتی که در آن‌ها اشاره شده حضرت مهدی علیه‌السلام با ظهور خود، مردم را از ظلم و ستم نجات می‌دهد و عدل و داد را در زمین فراگیر می‌کند.

ابوسعید خدری از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل می‌کند که آن حضرت فرمودند:

> قیامت برپا نمی‌شود مگر این‌که زمین پر از ظلم و جور شود تا این‌که فردی از اهل‌بیتم خروج کند و زمین را پر از عدل و داد نماید همان‌گونه که پر از ظلم و دشمنی شده باشد(حاکم نیشابوری، ۱۴۲۰ق: ج۴، ۶۰۰).

بر طبق روایتی دیگر ابوسعید خدری از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل می‌کند که آن‌حضرت فرمودند:

> در آخر امتم مهدی علیه‌السلام خروج می‌کند خداوند با باران پر خیر و برکت آنها را سیراب می‌سازد و زمین نبات و روئیدنی‌های خود را بیرون می‌دهد، اموال بین مردم بالسویه تقسیم می‌شود...(همان: ج۴، ۶۰۱).

در نتیجه باور اقوام مختلف و ملل گوناگون به نجات جهان توسط منجی موعود، می‌تواند باور مشترک بین‌الادیانی ایجاد کند و به تثبیت و تقویت روابط اجتماعی در میان اقوام مختلف کمک نماید و هویت مشترکی را در میان پیروان ادیان گوناگون به‌وجود آورد. از این جهت می‌توان در شبکه‌سازی جهانی از آن کمک گرفت و با اشاره به نقش آن در انسجام و همبستگی جهانی، می‌توان بر پایه آن؛ نظم جدید جهانی را سامان داد. نمودار ذیل بیانگر آن است:

عدالت‌خواهی

عدالت(Justice) از تعالیم و اصول مهم و اهداف عمده دعوت پیامبران الهی است. خداوند در قرآن بر این نکته تأکید نموده و عدالت و قسط را از اهداف ارسال پیامبران برشمرده است. می‌فرماید: ﴿لقد أرسلنا رسلنا بالبینات و أنزلنا معهم الکتاب و المیزان لیقوم الناس بالقسط...﴾(حدید: ۲۵). عدالت‌خواهی یکی دیگر از ارزش‌ها و ویژگی‌های مشترکی است‌که ادیان گوناگون بر ظهور منجی موعود وعده داده‌اند.

عدالت‌خواهی یکی دیگر از خواست‌های فطری و طبیعی بشر است. بر طبق این خواست بشر به دنبال گسترش عدالت در جامعه است. تا به امروز به این خواست جامه عمل پوشانده نشده است. بنابراین بشریت منتظر روزی است تا با آمدن منجی به این خواست فطری پاسخ داده شود. در راستای عدالت‌خواهی، ظلم‌ستیزی و حمایت از ستم‌دیدگان و مظلومان، یکی دیگر از خواست‌های عمومی و فطری بشریت است که از عمق ذات آدمی برمی‌خیزد. این امر باعث شده همواره بین جبهه حق و باطل نزاع و درگیری وجود داشته باشد. بر این اساس پیامبران الهی که رهبری صالحان، مستضعفان و ستمدیدگان را عهده‌دار بوده‌اند؛ همواره با اشراف، فرعونیان و ستمکاران و در یک کلام اهل باطل نزاع و درگیری داشته‌اند. بر پایه این خواست، بشریت در انتظار ظهور منجی موعود به‌سر می‌برد؛ زیرا با آمدن او، ظلم و ستم از ریشه کنده می‌شود و جامعه انسانی طعم شیرین عدالت را خواهد چشید. ادیان الهی نیز بر طبق این خواست فطری یکی از آثار ظهور منجی را فراگیری عدالت معرفی نموده‌اند.

در واقع«روز موعود یعنی روزی که عدالت با جهانی پر از جور و ستم روبرو می‌شود و پایه‌های آن را ویران می‌کند و طرحی نو در می‌اندازد. روز موعود یعنی روزی که ستم به هر اندازه که فزونی یابد و در جهان ریشه بدواند و بر مقدرات حکومت کند، بایستی نابود شود و هرگز جاودانه نخواهد بود»(صدر،۱۴۱۷ق: ۴۴).

ظالمان و ستمگران همواره از این خواست فطری بشریت، سوءاستفاده می‌کنند و با تأسیس سازمان‌های مختلف در پوشش صلح‌جویی و همزیستی مسالمت‌آمیز و... درصددند تا از این خواست فطری برای رسیدن به مطامع خویش بهره ببرند. در واقع«اگر میل فطری بشر به عدل و حق و امنیت و قانون نباشد؛ زورمندان مجبور نمی‌شدند؛ آمال و مقاصد سوء خود را در پوشش عدل و حق به مردم عرضه کنند... چون فطرت بشر حق و عدل را می‌خواهد و از باطل و ظلم نفرت دارد؛ زورمندان با اسم‌های بی مسمی مردم را فریب می‌دهند»(صافی گلپایگانی، ۱۳۹۱ش: ج۲، ۲۴۴).

عدالت‌خواهی در آثار و منابع دین یهود مورد تأکید قرار داده شده است. پیروان این دین مانند پیروان ادیان دیگر در انتظار اجرای عدالت توسط منجی موعود به‌سر می‌برند. در این خصوص در کتاب اشعیا عدالت را اساس حکومت منجی موعود برشمرده است. «او از حق فقرا و مظلومان دفاع خواهد کرد و با عدالت و صداقت حکومت خواهد کرد»(اشعیا،۱۳۸۰: باب۱۱، بند ۵، ۱۲۲۰). در این راستا دفاع از مظلومان و ستم‌دیدگان از ویژگی‌های مهم منجی موعود از منظر یهودیان است. در کتاب اشعیا در این‌باره از قول خداوند آمده است‌که«زمانی خواهد رسید که پادشاهی عادل بر تخت سلطنت خواهد نشست و رهبرانی با انصاف مملکت را اداره خواهند کرد»(همان: باب۳۲، بند۱، ۱۲۴۹). و «در سرزمین ما عدالت و انصاف برقرار خواهد گردید»(همان: باب ۳۲، بند۱۶، ۶۶۵). و «خداوند اورشلیم را از عدل و انصاف پر خواهد ساخت»(همان: باب ۳۳، بند۵، ۱۲۵۱).

در کتاب زبور حضرت داود علیه‌السلام در خصوص پیروزی صالحان بر شریران آمده است:

> شریران منقطع می‌شوند؛ متوکلان به خداوند وارث زمین می‌شوند(عهد عتیق،۱۳۸۰: کتاب مزامیر، مزمور ۳۷، بندهای ۹، ۱۰۳۰).

در مکاشفه یوحنا آمده است:

> دیدم آسمان را گشوده و ناگاه اسبی سفید که سوارش امین و حق نام دارد و به عدل داوری و جنگ می‌نماید(کتاب مقدس،۱۳۸۰: مکاشفه یوحنا، باب ۱۹، بند ۱۱، ۵۲۷).

اهمیت عدالت‌گستری منجی موعود تا حدی است‌که در ادیان غیر الهی نیز بدان اشاره و تأکید شده است. به عنوان نمونه در کتاب ***باسک*** که از کتاب‌های مقدس هندوهاست، در باره بشارت منجی این‌گونه آمده است:

> دوره دنیا تمام شود به پادشاه عادلی در آخرالزمان که پیشوای ملائکه و پریان و آدمیان باشد، و حق و راستی با او باشد، و آنچه در دریا و زمین‌ها پنهان باشد همه را به‌دست آورد، و از آسمان‌ها و زمین و آنچه باشد، خبر دهد، و از او بزرگ‌تر کسی به دنیا نیاید(صادقی،۱۳۸۶ش: ۲۴۶).

بنابر معتقدات اسلامی، عدالت راستین و گسترده در زمان حکومت جهانی مهدوی تحقق خواهد یافت؛ به‌طوری که در حکومت امام زمان علیه‌السلام، «عدالت» مورد توجه جدی است‌که در روایات بر ویژگی عدالت‌گستری امام مهدی علیه‌السلام تأکید بسیار شده است. «استقرار عدالت در جامعه، از بین بردن ظلم از سطح زمین، خصوصیت مهدی موعود است... او کسی است که در احادیث متواتر وارد شده که دنیا را از عدل و داد پر می‌کند و ظلم را ریشه‌کن می‌سازد»(بیانات

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۱۰). در منابع و متون حدیثی معتبر شیعه و اهل‌تسنن به‌صورت متواتر از رسول خدا ﷺ نقل شده است که زمین به‌وسیله آن حضرت پر از قسط و عدل می‌شود، چنان‌که از ظلم و جور پر شده باشد. «یملأ الأرض قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و جورا»(نعمانی، ۱۳۹۷ق: ۶۱).[۱]

براساس این احادیث تمام ابعاد عدل در آینده و با استقرار نظام امامت و با تشکیل حکومت جهانی اسلام، در سراسر جهان فراگیر خواهد شد. از این جهت عدالت اجتماعی هدف اصلی از ظهور حضرت مهدی علیه‌السلام دانسته شده است.

این ویژگی برای جامعه الگوی مناسبی به‌حساب می‌آید؛ و دارای کارکردهای فراوان در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و قضایی و... است.

در حقیقت الگوی عدالت اجتماعی برگرفته از آموزه منجی موعود، می‌تواند آثار مهمی در توانمندسازی نظام اجتماعی جوامع مختلف داشته باشد؛ و موجب تحکیم و تثبیت انسجام و همبستگی و نظم و امنیت اجتماعی گردد. بنابراین ضروری است کارکرد عدالت منجی موعود در ساحت نظام اجتماعی، حسب سهم و نقشی که در تحکیم و تثبیت نظام اجتماعی دارد، تبیین و تحلیل شود.

در نتیجه گردهم آوردن مردم بر محور باور به عدالت منجی موعود سبب می‌شود تا هویت جمعی به مردم داده شود؛ و هویت واحد، قدرت اجتماعی را تقویت می‌کند و به‌دنبال آن انسجام و همبستگی اجتماعی را تحکیم می‌بخشد و بر کارایی نظام سیاسی و اجتماعی افزوده خواهد شد. زیرا چنین اعتقادی موجب می‌شود تا عوامل قدرت آفرین و انسجام زایی نظیر: اعتماد، تعهد و حس مسئولیت‌پذیری در میان باورمندان بدان افزایش یابد و این نیز موجب قدرت و انسجام اجتماعی خواهد شد.

انسجام زایی نظیر: اعتماد، تعهد و حس مسئولیت‌پذیری در میان باورمندان بدان افزایش یابد و این نیز موجب قدرت و انسجام اجتماعی خواهد شد.

۱ . این روایت در منابع و متون دیگر نیز آمده است مانند: کتاب الغیبه تألیف شیخ طوسی، ۱۸۰، «قال رسول الله ﷺ لو لم یبق من الدنیا إلا یوم واحد لطول الله ذلك الیوم حتی یخرج رجلا من أهل بیتی یملأ الأرض عدلا کما ملئت ظلما و جورا» و کتاب سنن ابی داود نوشته ابی داود سجستانی، ج۱۱، ۳۵۳ و کتاب المستدرک نوشته حاکم نیشابوری، ج ۱۹، ۳۳۰ و کتاب المعجم الکبیر نوشته سلیمان بن احمد طبرانی، ج۸، ۴۷۴، عن النبی ﷺ، قال: لا یذهب الأیام حتی یملك رجل من أهل بیتی یواطئ اسمه اسمی، یملأ الأرض قسطا وعدلا کما ملئت ظلما وجورا.

نتیجه‌گیری

باور به منجی موعود را می‌توان یکی از عناصر هویت‌ساز برشمرد که موجب شکل‌گیری هویت جمعی جهانی خواهد شد. به‌طوری که این باور می‌تواند، هویت جهانی و فرا ملی را در عرصه جهانی به‌وجود آورد. زیرا اجتماع همه پیروان ادیان الهی بر محور منجی موعود با هر تفسیری که از آن اراده شود، از نظر جامعه‌شناسی، تعلق خاطر و باور مشترک را نسبت به آن به‌دنبال خواهد داشت؛ و می‌تواند هویت جهانی و فرا ملی را شکل دهد؛ و موجب می‌شود تا پیروان ادیان در سایه آن با همدیگر به نقطه مشترک برسند. باور به منجی موعود از چند جهت ویژگی مشترکی برخوردار است‌که می‌تواند در شبکه‌سازی جهانی نقش داشته باشد. مهم‌ترین ویژگی‌هایی که در این مقاله مورد بررسی قرار داده شد؛ عبارتند از: تصویر روشن از آینده در پرتو موعودباوری، نجات‌خواهی ناشی از باور به منجی موعود، عدالت‌خواهی.

تکیه بر این ویژگی‌ها می‌تواند زبان مشترکی را در میان پیروان ادیان به‌وجود آورد و آنان را حول محور این باور جمع کند و به آنها هویت واحد بدهد. از این‌رو می‌توان با تکیه بر این این اشتراکات شبکه سازی نمود و نظم جدیدی که مبتنی بر باور به منجی موعود است را بنا نهاد.

قطعا این همگرایی و همبستگی که در پرتو باور به منجی موعود به‌دست می‌آید؛ می‌تواند نظام سلطه حاکم بر جهان را به چالش بکشد و نظم نوینی را در جهان حاکم سازد.

منابع

قرآن کریم

کتاب مقدس

۱. ابن بابویه، محمدبن علی(۱۳۵۹ق)، ***کمال الدین و تمام النعمه***، تحقیق: علی‌اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه، دوم.

۲. ابن منظور، محمدبن مکرم(۱۴۱۴ق)، ***لسان العرب***، بیروت: دارصادر، سوم.

۳. باتامور، توماس برتون«تی. بی»(۱۳۷۲ش)، ***جامعه‌شناسی سیاسی***، ترجمه: منوچهر صبوری کاشانی، تهران: نشر مؤسسه کیهان، چهارم.

۴. پورداود، ابراهیم(۱۳۷۷ش)، ***یشت‌ها***، تهران: اساطیر، اول.

۵. حاکم نیشابوری، محمدبن عبدالله(۱۴۲۰ق)، ***المستدرک علی الصحیحین***، بیروت: مکتبة العصریه.

۶. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی(۱۳۹۷ش)، ***بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی***، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
۷. راشد محصل، محمدتقی(۱۳۸۱ش)، ***نجات‌بخشی ادیان***، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوم.
۸. شهرستانی، عبدالرضا(۱۳۹۸ق)، ***المهدی موعود و دفع الشبهات عنه***، مشهد: سلسلة من هدی اهل‌البیت، اول.
۹. صادقی تهرانی، محمد(۱۳۸۶ش)، ***بشارات عهدین***، تهران: راه دانش، دوم.
۱۰. صافی‌گلپایگانی، لطف‌الله(۱۳۹۱ش)، ***امامت و مهدویت***، قم: دفتر نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمه‌الله، پنجم.
۱۱. صالحی امیری، سیدرضا(۱۳۹۲ش)، ***امنیت اجتماعی***، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، اول.
۱۲. صدر، محمدباقر(۱۴۱۷ق)، ***بحث حول المهدی***، بیروت: مرکز الغدیر للدراسات الاسلامیه، اول.
۱۳. طریحی، فخرالدین(۱۳۷۵ش)، ***مجمع البحرین***، تهران: مرتضوی، سوم.
۱۴. طوسی، محمدبن الحسن(۱۴۱۱ق)، ***الغیبه***، قم: دارالمعارف الاسلامیه، اول.
۱۵. عمید، حسن(۱۳۸۸ش)، ***فرهنگ لغت***، تهران: نشر فرهنگ اندیشمندان، اول.
۱۶. فیومی، احمدبن محمد(۱۴۱۴ق)، ***المصباح المنیر***، قم: دارالهجره، دوم.
۱۷. قربانی، عسکر؛ ایمان، امید(۱۳۹۰ش)، ***محبت در اسلام و مسیحیت***، قم: مؤسسه امام خمینی رحمه‌الله، اول.
۱۸. کاظمی، سید علی‌اصغر(۱۳۷۲ش)، «نظم نوین جهانی و ساختار قدرت در دوران بعد از جنگ سرد»، ***مصباح***، شماره ۱۰و۱۱.
۱۹. کلینی، محمدبن یعقوب(۱۴۰۷ق)، ***الکافی***، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چهارم.
۲۰. مطهری، مرتضی(۱۳۷۸ش)، ***مجموعه آثار***، تهران: صدرا، چهارم.
۲۱. مطهری، مرتضی(۱۳۸۸ش)، ***مجموعه آثار***، تهران: صدرا، پنجم.
۲۲. مطهری، مرتضی(۱۳۸۸ش)، ***مجموعه آثار***، تهران: صدرا، سیزدهم.
۲۳. مطهری، مرتضی(۱۳۸۹ش)، ***مجموعه آثار***، تهران: صدرا، چهارم.

۲۴. مطهری، مرتضی(۱۳۹۲ش)، ***مجموعه آثار***، تهران: صدرا، دهم.
۲۵. ملکی راد، محمود(۱۳۹۷ش)، ***کارکردهای اجتماعی اعتقاد به مهدویت***، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، اول.
۲۶. نظری، عبدالله(۱۳۹۰ش)، «انسجام اجتماعی از منظر قرآن کریم»، ***دوفصل‌نامه پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآن کریم***، سال دوم، شماره ۵.
۲۷. نعمانی، محمدبن ابراهیم(۱۳۹۷ق)، ***الغیبه***، تهران: صدوق، اول.
۲۸. هانس ولفگانگ، شومان(۱۳۷۵ش)، ***آئین بودا***، ترجمه: عسکری پاشایی، تهران: نشر فیروزه، دوم.